

עומק – מרכז לעיצוב מדיניות וחקיקה

מסמך מדיניות בנושא "תמיכה וסיוע ליוצאים בשאלה"

(מוגש לחה"כ מיקי לוי)

1. מבוא ותקציר מנהלים:

מטרותינו במסמך זה הן לסקור את היקף תופעת היציאה בשאלה, את הקשיים עמם יוצאים בשאלה מתמודדים ואת הסיוע המדינתי שניתן להם ולאוכלוסיות שמתמודדות עם אתגרים דומים. לאור הממצאים, ננסה להציע אפשרויות לסיוע מדינתי ליוצאים בשאלה.

תקציר מנהלים:

- יוצא בשאלה, לענייננו, הוא אינדיבידואל שבחר לעזוב את החברה החרדית. לפי נתונים שנאספו בסקר החברתי של הלמ"ס, כ-1,000 חרדים יוצאים בשאלה מדי שנה.
- יוצאים בשאלה מתמודדים עם שלושה קשיים עיקריים: קושי במציאת תעסוקה עקב היעדר השכלה; לקושי זה מתווסף קושי כלכלי נוסף, הנובע מהריחוק מהבית אותו עזבו; נוסף לאלו, עלולים היוצאים בשאלה לסבול מקשיים פסיכולוגיים, עקב ניתוקם מהמשפחה.
- כיום, המדינה מסייעת ליוצאים בשאלה בתחומים מסוימים, אך הסיוע ניתן כחלק מסיוע לאוכלוסייה רחבה יותר ולכן אינו תמיד מותאם לבעיות הייחודיות עמן מתמודדים יוצאים בשאלה.
- אין הגדרה בספר החוקים שקובעת מיהו יוצא בשאלה. לכן, אנו מצעים כי לעניין מתן סיוע, יוצא בשאלה יוגדר כ"מי שלימודיו לפי חוק לימוד חובה, התש"ט-1949, התקיימו במוסד חינוך תרבותי ייחודי המשרת את קבוצת האוכלוסייה החרדית, כהגדרתו בסעיף 1 לחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, התשס"ח-2008. ועזב את החברה החרדית, לפי הגדרות שיקבע השר לשוויון חברתי".
- ישנם נימוקים רבים לתמיכה ביוצאים בשאלה, כגון ערבות הדדית, תיקון הפגיעה בזכות לחינוך, יתרון תועלתני למשק הישראלי וכן שמירה על שוויון בסיוע המדינתי. מנגד, ישנם חסרונות בסיוע, כמו נטל תקציבי על המדינה וחוסר בשלות.
- אנו מציעים שלוש חלופות לסיוע ליוצאים בשאלה: הצעת חוק כללית שתקים מרכז סיוע ליוצאים בשאלה במסגרת המשרד לשוויון חברתי; מתן הסמכה לשר לשוויון חברתי להתקין תקנות לסיוע ליוצאים בשאלה בתחומים ספציפיים; תיקון חוקים שמסייעים לאוכלוסיות דומות כדי שאלו יכללו גם יוצאים בשאלה.
- לאור סקירה היתרונות והחסרונות שבכל חלופה, אנו ממליצים על החלופה הראשונה: הקמת מרכז סיוע ליוצאים בשאלה.

2. הגדרת התופעה, בחינת היקפה וסקירת הקשיים עמם מתמודדים

יוצאים בשאלה:

2.1: תופעת היציאה בשאלה והגדרת יוצא בשאלה בחוק:

יציאה בשאלה היא בחירתם של אינדיבידואלים חרדים לעזוב את החברה החרדית לטובת האוכלוסייה הכללית. אנשים אלו גדלו והתחנכו במערכת החינוך החרדית, בה לימודי הליבה מועטים וברמה נמוכה בהשוואה לחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי. כפי שיתואר להלן, יוצאים בשאלה מתמודדים עם קשיים רבים שמקשים על שילובם בחברה הישראלית.

כיום, אין הגדרה בחוק שקובעת מיהו "יוצא בשאלה", אך היו מספר הצעות חוק בעבר שכללו הגדרה כזו. אנו בחרנו בהגדרה דומה להגדרות אלו¹ ולפיה יוצא בשאלה הוא:

"מי שלימודיו לפי חוק לימוד חובה, התש"ט-1949, התקיימו במוסד חינוך תרבותי ייחודי המשרת את קבוצת האוכלוסייה החרדית, כהגדרתו בסעיף 1 לחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, התשס"ח-2008, ועזב את החברה החרדית, לפי הגדרות שיקבע השר לשוויון חברתי."

הגדרה זו תוחמת את היוצאים בשאלה לציבור החרדי (ששולח את ילדיו להתחנך בחינוך החרדי), אך מאפשרת לשר לשוויון חברתי שיקול דעת בקבעו מי יוצא בשאלה כדי להימנע מהגדרות עמומות שעשויות לקבוע מסמרות בשאלה "מיהו חרדי" ומי עזב את החברה החרדית. בנוסף, ההגדרה מאפשרת לשר לשוויון חברתי לקבוע הגדרות שיסייעו גם במקרי קיצון של יוצאים בשאלה שלא למדו במוסד חינוך תרבותי ייחודי ובכל זאת ראוי להכיר בהם כיוצאים בשאלה.

2.2: היקף התופעה:

האוכלוסייה החרדית בישראל מהווה 9% מהאוכלוסייה היהודית הכללית (שהם לערך 550,000 בני אדם, מתוך כ-6,000,000 יהודים). בסקר חברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שבחן את מידת הדתיות של נשאלים בגילאים 20-39 שהשתייכו בהיותם בני 15 לחברה החרדית, נמצא כי 7.8% מן הנשאלים אינם מגדירים עצמם כחרדים. אלה הם היוצאים בשאלה. ניתן להסיק מכך שלפחות 1,000 חרדים עוזבים את החברה החרדית ויוצאים בשאלה בכל שנה².

2.3 הקשיים העיקריים עמם מתמודדים היוצאים בשאלה:

לפני סקירת הקשיים, חשוב לציין כי **טרם נעשה מחקר אמפירי שבחן את הקשיים הספציפיים עמם מתמודדים היוצאים בשאלה** ועל כן, אין לנו אלא להיעזר בתיאורים שהם עצמם נותנים ובנתונים שמתייחסים למגזרים רחבים יותר. לדעתנו, ישנו צורך במחקר מקיף שיבחן את הצרכים של היוצאים בשאלה ומחקר כזה טרם נערך.

¹ הגדרה זו דומה להגדרה שב**הצעת חוק סל הקליטה (תיקון - זכאות יוצאים לשאלה)**, התשע"ב-2012 של חברת הכנסת זהבה גלאון

² משה שנפלד " היוצאים בשאלה: מנפילה בין הכיסאות להזדמנות אמיתית" **גדיש** 15, 38, 40 (2015) (להלן: "שנפלד")

א. קושי במציאת תעסוקה עקב היעדר השכלה:

החוזרים בשאלה, רובם ככולם בעלי השכלת חול (לימודי ליב"ה) ברמה נמוכה, שכן כ-80% מתלמידי החינוך היסודי חרדי לבנים אינם לומדים תכנית לימודי ליב"ה מלאה. השכלה זו, הנרכשת במסגרת החינוך החרדי עד גיל 13, משתווה בשיאה לזו של תלמיד הנמצא בתחילת חטיבת הביניים בחינוך הממלכתי/ממלכתי דתי. לאחר גיל 13, הבנים החרדים לומדים רק לימודי קודש³. נפח לימודי הליב"ה של הבנות עולה על זה של הבנים, שכן הן לומדות תכנית לימודי ליב"ה חלקית או מלאה בתיכון. עם זאת, פחות מ-50% מהן ניגשות לבחינות הבגרות, ורק כ-20% מקבלות תעודת בגרות מלאה⁴.

מציאות זו מקשה על יוצאים בשאלה המעוניינים להתקבל ללימודים באקדמיה ולהשתלב בשוק התעסוקה. להשלמת התמונה, ראוי לציין כי שיעור התעסוקה בקרב גברים אקדמאים חרדים, הוא 71% לעומת 34% בקרב אלו שאינם אקדמאים⁵. על אף שטרם הופקו נתונים בנושא, ניתן להסיק כי כפועל יוצא מהשכלתם החלקית והחסרה של החוזרים בשאלה, בעטיה הם חסרי תעודת בגרות, נפגעת יכולתם ללמוד לימודים גבוהים והתוצאה היא פגיעה קשה ביכולתם למצוא תעסוקה.

ב. קושי כלכלי חמור:

כאמור לעיל, הקושי ללמוד באקדמיה מקשה על יוצאים בשאלה למצוא תעסוקה. אך לעיתים, בעת עזיבתם את החברה החרדית היוצאים בשאלה נאלצים גם לעזוב את בית מגוריהם. כך, דווקא בשלב קריטי זה בחייהם בו הם ממילא מתקשים למצוא תעסוקה, הם מוצאים את עצמם ללא קורת גג. קושי זה מחריף במקרים שבהם היוצאים בשאלה מנודים על ידי משפחותיהם ואינם יכולים לקבל סיוע כלכלי כלשהו מהן⁶.

ג. קריעה מן המעגל החברתי והמשפחתי וקשיי השתלבות בחברה החילונית:

היציאה בשאלה טומנת בחובה קשיים נפשיים רבים, הנובעים מהקריעה מהתא המשפחתי והחברתי שמהווה מוקד תמיכה והישענות בחייו של כל אדם. לעיתים המשפחות נוקטות ביחס נוקשה ובלתי סלחני ליוצא בשאלה, וישנם מקרים בהם המשפחה "יושבת שבעה" על היוצא ומנתקת לחלוטין את הקשר איתו⁷. כך, כפועל יוצא מעזיבת העולם החרדי, החוזרים בשאלה מצויים בבדידות וניתוק והם מאבדים את רשתות התמיכה שסייעו להם בעבר.

³ שם, 41.

⁴ שם, 41.

⁵ איתן רגב "השכלה ותעסוקה במגזר החרדי", http://taubcenter.org.il/wp-content/files_mf/b1employmentandincomessharedimregev22.pdf

⁶ שוקי שדה וענת ג'ורג'י, "בלי כסף, בלי השכלה, בלי משפחה: החיים החדשים של היוצאים בשאלה" **דה-מרקר** 8.7.16 <http://www.themarker.com/markerweek/1.3000437>

⁷ שרית ברזילי "שעון החול החרדי: סיפורי חיים של יוצאים לשאלה מהחברה החרדית" יוכי פישר (עורכת) **חילון וחילוניות: עיונים בין תחומיים** 237, 243 (2015)

במקביל, עומד בפניהם אתגר נוסף והוא השתלבות בחברה חדשה ולא מוכרת שמקיימת מנהגים הזרים למהות ערכי החברה החרדית עליה התחנכו. החברה החרדית, על פי רוב, מתוארת כחברה קהילתית המספקת רשת תמיכה לחברים בה. מנגד, החברה החילונית בדרך כלל יותר אינדיבידואליסטית, ולכן יוצאים בשאלה עשויים להראות בה חברה זרה ומנוכרת.

מעבר חד זה עשוי לגרום למצוקות נפשיות ופסיכולוגיות בקרב יוצאים בשאלה.

2.4: התוצאה: נטיות אובדניות בקרב יוצאים בשאלה

טרם נאספו על קבוצת החוזרים בשאלה נתונים בהיבטים רבים היכולים לשפוך אור על מצבם. עם זאת, מחקר⁸ מבוסס שאלונים, שבחן את מידת הנטייה האובדנית בשנת 2014, מעלה כי כ-40% מהחוזרים בשאלה ו-45% מהנבדקים שנמצאו בתהליך חזרה בשאלה הפגינו נטיות אובדניות. נתון זה חמור במיוחד משום שבקרב חילונים 12% הפגינו נטיות דומות, בקרב מסורתיים - 10% ובקרב דתיים - 6% בלבד.

3. המצב המשפטי כיום:

3.1: תכניות תמיכה וסיוע ליוצאים בשאלה:

בחלק זה נסקור את הסיוע הניתן ליוצאים בשאלה כיום, על מנת לבחון אם הוא מצליח למתן את הקשיים שנמנו לעיל.

3.1.1: סיוע ברכישת השכלה ותעסוקה:

במסגרת תוכניות הסיוע להשתלבות בהשכלה הגבוהה, האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך והמועצה להשכלה גבוהה מאפשרים לאזרחים שבאים מרקע חרדי להשלים השכלה במכינות קדם-אקדמיות.

בחירת הקריטריונים שמזכים אדם בסיוע כזה מעלה שהתנאי המרכזי שנבדק אצל המועמדים הוא לימודים בכיתות ט'–יב' במוסד חינוך בפיקוח "אחר"⁹ או במוסד חינוך תרבותי ייחודי.¹⁰ כך, הן חרדים והן מי שעזבו את העולם החרדי אך התחנכו במוסדות לימוד בו, זכאים לסיוע מגוון בהשתלבות בלימודי השכלה גבוהה, ובין היתר סיוע במימון שכר הלימוד ושיעורי עזר. **כל מי שיש לו רקע חרדי זכאי לסיוע, גם אם אינו מקיים כיום אורח חיים חרדי או אפילו דתי**, ובתנאי שלמד במוסדות אלה.¹¹

⁸ יאיר אטינגר "מחקר: 40% מהיוצאים בשאלה הם בעלי נטיות" אובדניות" הארץ 16.1.14 <http://www.haaretz.co.il/news/education/premium-1.2219021>

⁹ מוסד חינוך בפיקוח "אחר" הוא מוסד חינוך שאינו תחת פיקוח משרד החינוך.

¹⁰ מוסד חינוך תרבותי ייחודי מוגדר בחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים תשס"ח-2008 כ"מוסד חינוך שלומדים בו תלמידים בכיתות ט' עד י"ב, כולן או חלקן, שניתן בו חינוך שיטתי הנובע מאורח חייה של הקבוצה התרבותית הייחודית הלומדת בו בהתאם למאפייניה הייחודיים, וקיבל הכרה לפי סעיף 2".

¹¹ מרכז המחקר והמידע – הכנסת תכניות סיוע ממשלתיות לאנשים מרקע חרדי (התשע"ד-2014).

עם זאת, ישנם "יוצאים בשאלה" אשר לא השלימו 12 שנות לימוד במסגרת חרדית ולכן אוכלוסייה זו תתקשה בהמצאת האישורים הנדרשים לקבלת המלגות השונות.

תכנית אחרת של המדינה מעניקה שוברים לאוכלוסיות מוחלשות על מנת לסייע להם לרכוש מקצוע ולמצוא עבודה. המדינה מחלקת שוברים למגוון אוכלוסיות כמו נשים חרדיות, עולים חדשים, אסירים משוחררים ועוד. חלק מן היוצאים בשאלה עשויים להיכנס לתכנית תחת ההגדרה של "צעירים בסיכון". אך עקב תנאים נוקשים במיוחד, הגדרה זו תועיל רק ליוצאים בשאלה שנמצאים במצב קיצוני ביותר, והיא לא הועדה להיות פתרון מערכתי לכלל היוצאים בשאלה.¹²

סיוע ספציפי יותר ניתן ע"י עמותת ה"ל", המסייעת ליוצאים בשאלה להכיר מקצועות שונים ומספקת להם הדרכה כלכלית. בנוסף, העמותה מפעילה מערכת מלגות ליוצאים בשאלה על מנת לסייע להם להשלים פערים ולרכוש השכלה גבוהה. אך בפועל, העמותה אינה מסייעת לכל יוצא בשאלה וגם אלה שנעזרים בה, מקבלים מלגה חלקית בלבד.¹³

3.1.2: סיוע בדיור:

ליוצאים בשאלה לא מוגדר סיוע בחוק סיוע בדיור, ולרוב הם אינם עונים על הקריטריונים לזכאות לדיור ציבורי. כדי לקבל סיוע בדיור אדם נדרש:

א. להיות "חסר דירה" - יחיד מעל גיל 21 שאין לו ולא היה לו לאחר ה-1.6.71 בנפרד או במשותף עם אחר זכויות כלשהן בדירה או בחלק מדירה. בנוסף לתנאי זה, ישנם עוד קריטריונים ספציפיים שבהם צריך לעמוד.¹⁴

ב. להימנות על אחת מהאוכלוסיות הבאות:¹⁵ משפחות חד הוריות, זוגות נשואים (אשר עומדים בקריטריונים ספציפיים), אנשים הרתוקים לכיסא גלגלים, מקבלי קצבת נכות כללית, מקבלי קצבת נכות לנפגעי עבודה, קשישים ועולים.¹⁶

מכיוון שברוב המקרים, היוצאים בשאלה בוחרים לעזוב את הדת באופן עצמאי ולא ביחד עם משפחתם, סיכויי של יוצא בשאלה להימנות עם הזכאים לדיור ציבורי קטנים ורק במקרים קיצוניים, כאשר היוצא בשאלה מוגדר "מחוסר דירה" ושייך לאוכלוסייה נזקקת נוספת שמוגדרת בנהלים, הוא יהיה זכאי לדיור ציבורי.

ניתן לראות שסיוע בדירה אינו ניתן ליוצאים בשאלה באופן מובחן וכי אפילו אם היוצא בשאלה נמנה על האוכלוסיות שזכאיות לדיור ציבורי, הקריטריונים להגדרת חסר דירה מקשים על יוצאים בשאלה צעירים (מתחת לגיל 21) וכן על יוצאים בשאלה שהינם נשואים או היו נשואים בעבר (שפעמים רבות ייתכן שיש להם חלק בדירה מנישואיהם).

¹² משרד הכלכלה והתעשייה, האגף להכשרה מקצועית ופיתוח כוח אדם - <http://economy-shovanim.co.il/?CategoryID=216&ArticleID=97%20:CategoryID=216&ArticleID=98>
¹³ הלל, "לימודים ומלגות", <http://www.hillel.org.il/he/studies>; הלל, "תמיכה נפשית וייעוץ תעסוקתי", <http://www.hillel.org.il/he/links-to-activities/support>

¹⁴ נוהל משרד הבינוי והשיכון 08/05 "הקצאת דירות בשכירות בשיכון הציבורי" (18.7.07)

¹⁵ שם.

¹⁶ עולים מקבלים סיוע ממשד הקליטה. ראה נוהל משרד הקליטה 5.084 "נוהל זכאות והקצאת דיור ציבורי לעולים" (01.01.09)

כיום, סיוע במגורים באופן דחוף ניתן ע"י עמותת הל"ל, שמאפשרת ל-12 יוצאים בשאלה לגור בבית מוגן למשך מספר חודשים.

3.1.3: סיוע פסיכולוגי:

כיום, המדינה אינה מעניקה סיוע פסיכולוגי מטעמה והסיוע היחיד ליוצאים בשאלה בתחום זה ניתן ע"י עמותת הל"ל. העמותה מפעילה קבוצות תמיכה בהנחיית פסיכולוגים וטיפול פרטני ע"י פסיכולוגים ומאמנים אישיים.¹⁷

3.1.4: הצעת חוק שעסקה בנושא בעבר:

כיום אין הכרה ממשלתית ב"יוצאים בשאלה" והתמיכה הקיימת מוענקת מארגונים פרטיים. באופן עקבי עולות לדיון הצעות חוק בנושא זה, כגון הצעותיה של חברת הכנסת זהבה גלאון,¹⁸ אך טרם התקבלה אחת מהן. במחקר זה בחרנו להתמקד בקבוצות אוכלוסייה בעלות מאפיינים דומים לצורך השוואת הסיוע הניתן להן לזה האמור להינתן גם ליוצאים בשאלה.

3.2: תכניות תמיכה וסיוע מטעם המדינה שניתנות לאוכלוסיות מוחלשות:

בחלק זה נסקור את תמיכת המדינה לאוכלוסיות שמתמודדות עם קשיים דומים לקשיי היוצאים בשאלה.

3.2.1: סיוע לעולם חדשים

עולים חדשים מגיעים לתרבות חדשה, ללא משפחה, ולעיתים גם ללא תמיכה כלכלית. לרוב, הם צריכים להשתלב בכוחות עצמם בחברה החדשה ובשוק העבודה. הם מתמודדים עם קשיי קליטה הכוללים קשיי שפה, בדידות, קשיים כלכליים וחברתיים ועוד. הסיוע המדינתי המוצע כיום לעולים חדשים כולל, בין היתר:

- פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי¹⁹
- דיור ציבורי²⁰
- הפחתה בתקרת התשלום עבור שירותי בריאות בקופות החולים²¹
- רכישת דירה²²
- שכר דירה²³
- חונכות לנערים ונערות במסגרת תכנית סל"ע, הממומנת ע"י משרד הרווחה²⁴.

¹⁷ הל"ל, "תמיכה נפשית וייעוץ תעסוקתי", <http://www.hillel.org.il/he/links-to-activities/support>, הצעת חוק סל הקליטה (תיקון - זכאות יוצאים לשאלה), התשע"ב-2012.

www.knesset.gov.il/privatelaw/data/18/4007.rtf

¹⁹ ס' 351(יא)(2) לחוק הביטוח הלאומי, התשנ"ה-1995.

²⁰ החלטת הממשלה 4433, "הגדלת הסיוע הממשלתי בתחום הדיור ושמירת מלאי פתרונות דיור ציבורי לזכאים (במסגרת יישום המלצות דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי - דו"ח "ועדת טרכטנברג")" (18.3.12).

²¹ ס' 8 לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד – 1994.

²² החלטת הממשלה 4433, "הגדלת הסיוע הממשלתי בתחום הדיור ושמירת מלאי פתרונות דיור ציבורי לזכאים (במסגרת יישום המלצות דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי - דו"ח "ועדת טרכטנברג")" (18.3.12).

²³ נוהל משרד הבינוי והשיכון מס' 08/04, "נוהל השתתפות בתשלום שכר דירה" (29.1.12).

²⁴ משרד החינוך, אגף קליטת תלמידים עולים

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Olim/ShiluvLimudi/sELA.htm>

3.2.2: סיוע לחיילים בודדים

חיילים בודדים, בדומה ליוצאים בשאלה, חווים נתק מן המשפחה וסובלים מהיעדר תמיכה כלכלית ורגשית. לעיתים, לעולים חדשים גם חסר בסיס השכלתי שייתן להם נקודת פתיחה שווה בשוק העבודה לאחר השירות הצבאי. הסיוע המדינתי המוצע כיום לחיילים בודדים כולל, בין היתר:

- הנחה בחשבון החשמל.²⁵
- פטור מארנונה.²⁶
- מענק חודשי.²⁷
- מענק מזון.²⁸
- תווי חג.²⁹
- חיילים בודדים זכאים לקבל מצה"ל השתתפות בדמי שכירות והוצאות עבור אחזקת הדירה כגון: מים, גז וועד בית.³⁰
- ביחס למלגות לימודים, חיילים בודדים זכאים למספר מלגות, בדומה לשאר החיילים המשוחררים.³¹

ניתן לראות מהדוגמאות הנ"ל שהן במקרה של חיילים בודדים והן ביחס לעולים חדשים, הסיוע נותן מענה למגוון של צרכים ומסייע להם להתאקלם בחברה הישראלית. עם זאת, רוב הסיוע מעוגן בתקנות ונהלים, ולא בחקיקה ראשית.

4. טיעונים בעד ונגד מתן סיוע ליוצאים בשאלה:

4.1: נימוקים שתומכים במתן סיוע ליוצאים בשאלה

- א. **ערבות הדדית** - כאמור לעיל, יוצאים בשאלה מוצאים את עצמם במצוקה חריפה במיוחד וקשיים אלה אף מובילים לאחוז התאבדויות גבוה. קשיים אלו עשויים להצדיק התערבות מדינתית מתוך השקפה של ערבות הדדית בחברה. נימוק זה נשען על הנחה לפיה לחברה יש מחויבות לסייע לחלשים שבה ולא להפקירם לגורלם. בעת עזיבתם את החברה החרדית, יוצאים בשאלה זקוקים לסיוע ולכן, על החברה חלה חובה לסייע להם, לצד אוכלוסיות חלשות נוספות.
- ב. **תיקון הפגיעה בזכות לחינוך** - הזכות לחינוך הוכרה בפסיקה כזכות חוקתית הנגזרת במישרין מהזכות לכבוד האדם.³² בהתאמה נפסק שהיעדר לימודי ליב"ה מהווה פגיעה בזכות לחינוך. יוצאים בשאלה, בדומה לשאר האוכלוסייה החרדית, סובלים מקשיים רבים

²⁵ ס' 4 לתוספת לתקנות משק החשמל (תשלום מופחת לזכאים שונים), תשע"א-2011.
²⁶ ס' 2, לחוק הרשויות המקומיות (פטור חיילים, נפגעי מלחמה ושוטרים מארנונה), תשי"ג-1953.
²⁷ פקודות מטכ"ל 35.0808: חיילים בודדים - עקרונות, זכויות ונהלים - שירות חובה (28.8.05).
²⁸ חוברת לחייל הבודד, https://www.aka.idf.il/Sip_storage/files/2/69382.pdf.
²⁹ ש.ם.
³⁰ ש.ם.
³¹ הקרן והיחידה להכוונת חיילים משוחררים במשרד הבטחון, "כל הזכויות וההטבות", <https://www.hachvana.mod.gov.il/hachvana/odot/Soldiers/Pages/atavothodedim.aspx>.
³² בג"ץ 3752/10 אמנון רובינשטיין נ' הכנסת, פסקה 29 לדברי השופטת ארבל (17.9.14), פורסם בבנו).

בשל חינוך חסר. לכן, ועל אף שהפגיעה עומדת במבחני המידתיות,³³ יש ערך רב בכך שהמדינה תפעל למזער אותה ע"י מתן סיוע למי שנפגע (כפי שאכן נעשה ביחס למגזר החרדי).³⁴

- ג. **טובת המשק הישראלי** - עקב רמת השכלה ירודה ישנו קושי של יוצאי חינוך חרדי בהשתלבות בשוק העבודה הישראלי. לשיעורי התעסוקה הנמוכים של המגזר החרדי עלולה להיות השפעה שלילית על המשק כולו. לכן, שילוב חרדים בשוק העבודה בישראל נתפס כגורם מכריע בצמיחה כלכלית עתידית של המשק הישראלי.³⁵ בהקשר זה, אין הבדל רלוונטי בין חרדים לבין יוצאים בשאלה. גם יוצאים בשאלה צריכים ויכולים לתרום לצמיחת המשק הישראלי. לצורך מטרה זו, ראוי שהמדינה תיתן כלים שיסייעו ליוצאים בשאלה להשתלב בחברה הישראלית בכלל ובמשק הישראלי בפרט.
- ד. **שוויון בסיוע** - הזכות לשוויון הוכרה בפסיקה במדינת ישראל כזכות חוקתית.³⁶ במקרה שלנו, המדינה משקיעה משאבים רבים בסיוע לחרדים בהשתלבות בשוק העבודה ובעולם האקדמיה. כדי לממש את זכותם של יוצאים בשאלה לשוויון, יש להעניק להם את אותו סיוע שכן צרכיהם זהים לשל החרדים המקבלים סיוע ואין שוני רלוונטי ביניהם.

4.2: נימוקים שמתנגדים למתן סיוע ליוצאים בשאלה

- א. **היעדר בשלות** - כפי שצוין לעיל, טרם נערך מחקר מקיף ביחס ליוצאים בשאלה שיבחן את מספרם המדויק, ולכן ייתכן שראוי להמתין ולערך מחקר בטרם הקצאת משאבים לטיפול בסוגיה.
- ב. **הצורך בהקצאה משמעותית של משאבים מהמדינה** - בניגוד לעולים חדשים וחיילים בודדים שהזמן הרלוונטי למתן הסיוע בעניינם קל לתיחום,³⁷ לעיתים ייתכן קושי בהגדרת תחילת היציאה בשאלה (שיכולה להיות גם הדרגתית) וגם בתחילת זמן הסיוע שניתן לכל יוצא ויוצא. בפועל, יציאה בשאלה אינה תהליך אחיד ויש קשיים שונים ליוצאים בשאלה שונים, כך שהסיוע צריך להינתן מתוך התחשבות גם בנתונים סובייקטיביים. מורכבות זו, מחייבת הקמת מערכת סיוע סובייקטיבית שתוחמת את תקופת הסיוע לאור הצרכים הייחודיים של כל יוצא בשאלה ואף מקיימת מעקב ובקרה כדי לוודא שסיוע ניתן רק במקום בו הוא נצרך. הקמת מערכת כזו מצריכה מהמדינה להקצות משאבים גדולים באופן יחסי לכמות היוצאים בשאלה.

5. המלצות:

לאור הניתוח שהוצג לעיל, נציג שלוש חלופות אפשריות שבכוון לסייע ליוצאים בשאלה: חקיקה ייחודית ומובחנת (נספח 1), הסמכה של השר לתקן תקנות (נספח 2) ותיקון חוקים שמיטיבים עם אוכלוסיות דומות (נספח 3).

³³ שם.

³⁴ ממ"מ, תכניות סיוע ממשלתיות לאנשים מרקע חרדי (2014).

³⁵ שם, עמוד 4.

³⁶ בג"ץ 6698/95 עאדל קעדאן נ' מינהל מקרקעי ישראל, פ"ד נ"ד(1) 258, 272-275 (2000).

³⁷ כך למשל, ס' 8(א)(2)(ג)(8) בחוק ביטוח בריאות ממלכתי תשנ"ד-1994 מגביל את הסיוע לעולה חדש ל-12 חודשים מיום עלייתו. ביחס לחיילים בודדים, קל לתחום את הסיוע ליום גיוסם.

5.1: הצעת חוק סיוע ליוצאים בשאלה:

לאחר שראינו את הקשיים שעמם מתמודדים היוצאים בשאלה ובחנו את הנימוקים שתומכים בסיוע מדינתי שיסייע להם לפתוח דף חדש בחייהם, אנו ממליצים על **חקיקה ראשית נפרדת ומובחנת** ליוצאים בשאלה.

במסגרת אותה חקיקה, העדפנו שלא לחוקק הסדר ספציפי אלא להקים מרכז שיעסוק ביוצאים בשאלה ויוכל להמליץ למשרד לשוויון חברתי על דרכי פעולה וסיוע נדרש.

לחקיקה כזו מספר יתרונות בולטים:

א. ביצוע מחקרים מקיפים ביחס ליוצאים בשאלה - אחת ממטרות המרכז תהיה לחקור ולבחון את היקף תופעת היציאה בשאלה ואת הצרכים הייחודיים לאוכלוסיית היוצאים בשאלה. תחומים אלה לא נחקרו בעבר ועל כן, לפני חיקוק הסדרים פרטניים אחרים, ראוי שיבוצע מחקר מקיף שיאפשר סיוע טוב ויעיל יותר.

ב. הצורך בשיתוף פעולה - כפי שהובהר לעיל, יוצאים בשאלה אינם סובלים מבעיה ספציפית אחת, אלא ממגוון בעיות שמצריכות טיפול מקיף. נדרשות תכניות להשלמת השכלה שקשורות לתחום החינוך, תכניות סיוע כלכלי ותעסוקתי מתחום העבודה והרווחה, סיוע פסיכולוגי וגישור מתחום בריאות הנפש ודיני המשפחה. כל אלה מצריכים פעולה משולבת ומתואמת בין משרדי ממשלה שונים שיפעלו לטובת מטרה משותפת ולאור הגדרה אחידה של יוצאים בשאלה, דבר שיוכל להתאפשר באמצעות הקמת המרכז. מעבר לכך, פעילות המרכז תוכל לסייע ביצירת שיתוף פעולה בין נציגי המשרדים השונים לבין מומחים מתחומים רלוונטיים וכן ניתן יהיה ליצור מגננוני תיאום בין הסיוע שניתן מהמדינה לבין הסיוע שנותנים ארגונים אזרחיים שכבר פועלים למען היוצאים בשאלה. שיתוף פעולה כזה יעיל יותר משום שהמדינה תוכל להיעזר בארגונים בתחומים מסוימים ובתמורה, הארגונים יוכלו לקבל תמיכה מסודרת מהמדינה לפעילותם.

ג. מרכז מידע אחיד - כפי שהוסבר לעיל, סיוע צפוי להינתן בתחומים שונים ומגורמים שונים. מצב כזה, עשוי להקשות על יוצאים בשאלה שחיו עד כה בקהילה סגורה לממש את זכויותיהם. לכן, מרכז משותף יוכל לסדר ולארגן את המידע מכל הגורמים למוקד אחד שבו היוצאים בשאלה יוכלו להבין מהם זכויותיהם ואיזה סיוע הם יכולים לקבל.

ד. ייעוץ מיטבי לקראת שינוי תקנות ונהלים - כפי שהוסבר לעיל, רבים מההסדרים שמסייעים לאוכלוסיות מוחלשות אינם מוסדרים בחקיקה, אלא בתקנות ונהלים במשרדי ממשלה שונים. ריכוז הסיוע בידי מומחים ונציגי משרדים ממשלה שונים יאפשר ייעוץ מיטבי לשרים בבואם לתקן תקנות לטובת יוצאים בשאלה.

מנגד, יש להצעה זו גם חסרונות בולטים:

א. חשש מסרבול – כאמור, יוצאים בשאלה זקוקים לסיוע ממקורות רבים ושונים. העדפת הקמתו של מרכז סיוע על פני תיקון חוקים ספציפיים עשויה לגרום לסחבת ולעיכובים בשל תיאום לא מיטבי בין הגופים הממשלתיים השונים הנותנים סיוע.

ב. כלליות – הצעה זו אינה מנחה את המרכז להעניק סיוע קונקרטי בתחום מסוים, אלא מבכרת נוסח כללי ועמום מתוך כוונה שהמרכז עצמו יחליט כיצד ובאיזו מסגרת ראוי לתת סיוע ליוצאים בשאלה. בהקשר זה, עולה חשש מכך שצרכים מהותיים, שחלקם הוזכרו במסמך זה, לא יזכו למענה מספק.

ג. עלות תקציבית עמומה – המרכז שיוקם יהיה בעל סמכות לבצע מחקרים, ועשוי לגלות שיש צורך בסיוע ובתיקוני חקיקה בתחומים רבים. בהתאם לכך, קשה להעריך – על דרך האומדן ובטח שבאופן מדויק – את העלות התקציבית הכוללת של הקמת ותפעול המרכז.

אנו סבורים שהיתרונות בהצעה זו עולים על חסרונותיה. על אף שהחלופה אינה מגדירה סיוע ספציפי או מידי, אנו סבורים שהסיוע יהיה יעיל יותר אם הוא יינתן מתוך תיאום בין כל הגורמים השונים. בנוסף, לאור ממצאינו, ישנו חוסר במידע על יוצאים בשאלה ומרכז סיוע שיוכל הן לסייע והן לאסוף נתונים, יועיל יותר לצורך התמודדות ארוכת טווח עם הסוגיה הנידונה.

5.2: הסמכת השר לתקן תקנות:

אפשרות אחרת לסייע ליוצאים בשאלה היא לחוקק חוק שמסמיך את השר לתקן תקנות שיסייעו ליוצאים בשאלה בתחומים בהם הם זקוקים לסיוע.

לחקיקה כזו מספר יתרונות:

א. יישום מהיר – בניגוד להקמת מרכז שמנחה כיצד לפעול, דבר שעשוי לקחת זמן רב, ההצעה הזו מאפשרת מתן סיוע מהיר ליוצאים בשאלה.

ב. עלות תקציבית ודאית – בהתאמה לאמור לעיל, בהצעה זו העלות התקציבית צפויה להיות ודאית יותר שכן מדובר על תחומים ספציפיים כמו סיוע במציאת תעסוקה או סיוע כלכלי ואין בעיה של "גלישה" לתחומים שלא תוכננו מראש.

עם זאת, בחקיקה כזו ישנם גם חסרונות:

א. יכולת סיוע מוגבלת – מרחב שיקול הדעת המוגבל שניתן בחקיקה כזו אינו מאפשר שינוי בסיוע שניתן בהתאם לצרכים משתנים (דבר שמהווה יתרון מבחינה תקציבית).

ב. תלות בשר הממונה – בחקיקה, לא ניתן לשנות תקנות אלא יש להסמיך שר שיתקן אותן. לכן, האפקטיביות של ההצעה הזו תלויה ברצונו הטוב ושיקול דעתו של השר.

ג. חוסר במחקר ובנתונים – כיום אין די נתונים בכדי להעריך את היקף תופעת היוצאים בשאלה ואת הצרכים הייחודיים שלהם. לכן אנו סבורים שיש ערך רב בעריכת מחקר מקיף אודות התופעה, דבר שאינו אפשרי בחלופה זו.

ד. חוסר בסדר וארגון – בחלופה זו לא מתקיים גורם אחד המרכז ומאגד את דרכי הסיוע. כתוצאה מכך, יוצאים בשאלה עלולים שלא להיות מודעים לכלל אפיקי הסיוע העומדים בפניהם, או עלולים להתנהל מול מספר גורמים שאינם מתואמים ביניהם.

5.3: תיקון חוקים ספציפיים

האפשרות השלישית שיכולה לסייע ליוצאים בשאלה כוללת תיקון ספציפי של חוקים שכבר נותנים סיוע לאוכלוסיות מוחלשות אחרות שסובלות מקשיים דומים (כמו למשל חיילים בודים ועולים חדשים, שהסיוע להם נסקר לעיל).

ישנם שני יתרונות מרכזיים לחקיקה כזו:

א. **היעדר שיקול דעת** - בחקיקה כזו ברור מראש בדיוק מהו הסיוע שיינתן ואין גורם שיכול לשנות או לבטל את הסיוע שניתן (מבלי לשנות את החוק).

ב. **יישום מידי** - הסיוע אמור להינתן עם כניסת החוק לתוקף, דבר שיקל במהירות על היוצאים בשאלה.

עם זאת, לחוק כזה ישנו חסרון בולט משום שהסיוע שהוא יכול לתת מוגבל על ידי מספר החוקים שניתן לתקן. בפועל, בדיקתנו העלתה שחלק ניכר מהסיוע שניתן לאוכלוסיות מוחלשות דומות מעוגן בתקנות ובנהלים. בנוסף, פעמים רבות החוקים שכן נמצאו לא התאימו לתיקוני חקיקה משום שהם מותאמים באופן ייחודי לאוכלוסיות ספציפיות והכנסת יוצאים בשאלה להסדרים שבהם עלולה לגרום לבלבול ואי-סדר. כך למשל, חוק הרשויות המקומיות (פטור חיילים נפגעי מלחמה ושוטרים מארנונה) אמנם נותן הנחה לאוכלוסיות מוחלשות כגון פצועי צה"ל והמשטרה ונפגעי פעולות חבלה, אולם לדעתנו לא ראוי לסייע באמצעותו ליוצאים בשאלה בהעדר הקשר בינם ובין הקבוצות אליו הוא מיועד.

כאמור לעיל, אנו סבורים שעל אף חסרונותיה, החלופה הראשונה עדיפה, שכן היא תאפשר סיוע מיטבי ליוצאים בשאלה ותקל על מגוון הקשיים עימם הם מתמודדים.

6. נספחים:

6.1: חלופה א': הצעת חוק להקמת מרכז סיוע ליוצאים בשאלה (חלופה מועדפת)

הצעת חוק סיוע ליוצאים בשאלה, התשע"ז-2017

1. מטרתו של חוק זה היא לסייע ליוצאים בשאלה להשתלב בחברה הישראלית הכללית ולקדם את זכותם להשתתפות שוויונית בכל תחומי החיים.

מטרה

2. בחוק זה -

הגדרות

"יוצא בשאלה" - מי שלימודיו לפי חוק לימוד חובה, התש"ט-1949³⁸ התקיימו במוסד חינוך תרבותי ייחודי המשרת את קבוצת האוכלוסייה החרדית, כהגדרתו בסעיף 1 לחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, התשס"ח-2008³⁹, ועזב את החברה החרדית, לפי הגדרות שיקבע השר לשוויון חברתי;
"השר" - השר לשוויון חברתי.

³⁸ ס"ח התש"ט, עמ' 287.
³⁹ ס"ח התשס"ח, עמ' 742.

3. (א) מוקם בזה, במשרד לשוויון חברתי, מרכז סיוע ליוצאים בשאלה, שימומן לפי הוראות סעיף 5 (להלן - המרכז)
- (ב) המרכז ינוהל על ידי מנהל שימנה השר מבין עובדי המדינה שבמשרדו; למרכז יהיה צוות היגוי ואלה חבריו:
- (1) חמישה נציגי משרדי הממשלה שימנה השר הממונה על אותו משרד מבין עובדי המדינה שבמשרדו והם: המשרד לשוויון חברתי שנציגו יהיה יושב הראש, משרד העבודה והרווחה, משרד הבינוי והשיכון, משרד הבריאות ומשרד החינוך;
- (2) נציגי ציבור שימנה השר והם: פסיכולוג הרשום בפנקס הפסיכולוגים לפי חוק הפסיכולוגים, תשל"ז-1977, עובד סוציאלי כהגדרתו בחוק העובדים הסוציאליים, תשנ"ו-1996 ונציג של ארגון המייצג יוצאים בשאלה.
- (ג) צוות ההיגוי יעץ למנהל המרכז בנושאים הקשורים בפעילות המרכז.
- (ד) חבר צוות ההיגוי לא יהיה זכאי לתמורה בעד שירותיו לפי חוק זה, ואולם הוא יהיה זכאי להחזר הוצאות סבירות שהוציא במילוי תפקידו, כפי שייקבע.
4. (א) מטרת המרכז ותפקידיו הם:
- (1) לקדם ולשפר את הסיוע הניתן ליוצאים בשאלה, באמצעות משרדי ממשלה ורשויות מקומיות, או באמצעות גופים או יחידים שמטרתם מתן סיוע ליוצאים בשאלה;
- (2) לבצע מחקרים, סקרים ובדיקות אחרות לצורך גיבוש מדיניות סיוע ליוצאים בשאלה;
- (3) להכין ולהפיץ חומר כתוב הכולל מידע בדבר זכויותיהם של יוצאים בשאלה;
- (4) ליזום ולסייע בהובלתם והנחייתם של הליכי גישור בין יוצאים בשאלה ובני משפחתם;
- (5) לפעול בכל נושא אחר שהמרכז ימצא לנכון, לצורך סיוע ליוצאים בשאלה.
- (ב) מנהל המרכז, בהתייעצות עם צוות ההיגוי, יחליט על הפעולות הנדרשות לצורך ביצוע המטרות המפורטות בסעיף קטן (א).
5. (א) בסעיף זה -
- "חוק התקציב השנתי" – כמשמעותו בחוק יסודות התקציב, התשמ"ה-1985⁴⁰;
- "סעיף תקציב" – כהגדרתו בחוק התקציב השנתי.
- (ב) התקציב השנתי של המרכז למימון פעולותיו והוצאותיו לפי הוראות חוק זה, ייקבע בסעיף תקציב המשרד לשוויון חברתי, בחוק התקציב השנתי.
6. השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא יתקין תקנות בכל ענין הנוגע לביצועו.

מרכז סיוע
ליוצאים
בשאלה

מטרות
המרכז
ותפקידיו

מימון

ביצוע

דברי הסבר

יוצאים בשאלה הם אנשים שעזבו את החברה החרדית ועברו לחיות בחברה החילונית. בעת מעבר זה, היוצאים בשאלה מתמודדים עם קשיים רבים שנובעים מחינוכם במוסדות חרדיים שאינם מלמדים לימודי ליב"ה ומגיתוקם מהחברה בה גדלו ושעל ערכיה חונכו.

בין היתר, היוצאים בשאלה מתקשים במציאת תעסוקה וברכישת מקצוע בשל היעדר כישורים בסיסיים שנלמדים במסגרת לימודי ליב"ה והיעדרה של תעודת בגרות. עקב כך, יוצאים בשאלה סובלים מקשיים כלכליים. בנוסף, רבים מהם מוקעים על ידי בני משפחותיהם, דבר היוצר קושי פסיכולוגי ניכר. באותם מקרים, היוצאים בשאלה אינם יכולים להמשיך לגור בביתם, דבר המצריך סיוע דחוף במציאת דיור.

כיום המדינה תומכת חלקית ביוצאים בשאלה במסגרת תמיכה שהיא מעניקה לאוכלוסיות חלשות. עם זאת, תמיכה זו חלקית, שכן היא אינה מועילה לכל היוצאים בשאלה, ואינה מתאימה להתמודדות עם הקשיים מהם היוצאים סובלים.

מתן הסיוע ליוצאים בשאלה בחוק זה נובע מתוך רצון תועלתני לשלבם בחברה, מרצון לקדם שוויון בין אוכלוסיות שונות, מתוקף זכותם לאוטונומיה ומעצם היותם אוכלוסייה שנוקת, בעל כרחה, לסיוע דחוף.

הצעת חוק זו מבקשת להקים מרכז שיסייע ליוצאים בשאלה להתמודד עם הקשיים שתוארו לעיל באמצעות הקמת מנגנוני תמיכה בתחום התעסוקה, הבריאות, הדיור והחינוך וכן באמצעות מנגנוני גישור שיסייעו ליוצא בשאלה לחדש את הקשר עם משפחתו, במידה והדבר אפשרי. בנוסף, המרכז יוכל להוות גוף רשמי שיסדיר, יתאם ויתמוך בפעילותם של ארגונים שכבר היום פועלים לטובת היוצאים בשאלה על מנת לייעל את הסיוע שניתן להם.

6.2: חלופה ב': הסמכה לתיקון תקנות

הצעת חוק סיוע ליוצאים בשאלה (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017

1. מטרתו של חוק זה היא לסייע ליוצאים בשאלה להשתלב בחברה הישראלית הכללית ולקדם את זכותם להשתתפות שוויונית בכל תחומי החיים.

סעיף מסדרה

2. בחוק זה –

הגדרות

”יוצא בשאלה” - מי שלימודיו לפי חוק לימוד חובה, התש”ט-1949⁴¹ התקיימו במוסד חינוך תרבותי ייחודי המשרת את קבוצת האוכלוסייה החרדית, כהגדרתו בסעיף 1 לחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, התשס”ח-2008⁴², ועזב את החברה החרדית, לפי הגדרות שיקבע השר לשוויון חברתי;
”השר”- השר לשוויון חברתי.

⁴¹ ס”ח התש”ט, עמ’ 287.
⁴² ס”ח התשס”ח, עמ’ 742.

- הגבלת זמן ההטבות
3. השר יקצוב את תקופת ההטבות שניתנות לכל יוצא בשאלה. בעשותו כן, השר יתחשב במצבו הכלכלי, בהשכלתו, בגילו ובמצבו המשפחתי של היוצא בשאלה.
- סיוע ברכישת מקצוע
4. יוצא בשאלה זכאי בקדימות לזכאות בהכשרה מקצועית לפי כללים ותנאים שקבע השר בתקנות, לאחר התייעצות עם שר הכלכלה ובהסכמת שר האוצר.
- סיוע בדיוור
5. יוצא בשאלה זכאי להלוואה או למענק מאת המדינה או מטעמה לצרכי דיוור. ההלוואה או המענק יינתנו לפי השיעורים, התנאים והכללים שקבע שר הבינוי והשיכון לאחר התייעצות בשר ובהסכמת שר האוצר.
- סיוע בהשלמת לימודים
6. יוצא בשאלה, זכאי להלוואה מאת המדינה או מטעמה לצרכי השלמת לימודים. ההלוואה תינתן לפי השיעורים, התנאים והכללים שקבע שר הבינוי והשיכון לאחר התייעצות בשר ובהסכמת שר האוצר.
- ביצוע
7. השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא יתקין תקנות בכל ענין הנוגע לביצועו.
- דברי הסבר
- יוצאים בשאלה הם אנשים שעזבו את החברה החרדית ועברו לחיות בחברה החילונית. בעת מעבר זה, היוצאים בשאלה מתמודדים עם קשיים רבים שנובעים מחינוכם במוסדות חרדיים שאינם מלמדים לימודי ליב"ה ומניתוקם מהחברה בה גדלו ושעל ערכיה חונכו.
- בין היתר, היוצאים בשאלה מתקשים במציאת תעסוקה וברכישת מקצוע בשל היעדר כישורים בסיסיים שנלמדים במסגרת לימודי ליב"ה והיעדרה של תעודת בגרות. עקב כך, יוצאים בשאלה סובלים מקשיים כלכליים. בנוסף, רבים מהם מוקעים על ידי בני משפחותיהם, דבר היוצר קושי פסיכולוגי ניכר. באותם מקרים, היוצאים בשאלה אינם יכולים להמשיך לגור בביתם, דבר המצריך סיוע דחוף במציאת דיוור.
- כיום המדינה תומכת חלקית ביוצאים בשאלה במסגרת תמיכה שהיא מעניקה לאוכלוסיות חלשות. עם זאת, תמיכה זו חלקית, שכן היא אינה מועילה לכל היוצאים בשאלה, ואינה מתאימה להתמודדות עם הקשיים מהם היוצאים סובלים.
- מתן הסיוע ליוצאים בשאלה בחוק זה נובע מתוך רצון תועלתני לשלבם בחברה, מרצון לקדם שוויון בין אוכלוסיות שונות, מתוקף זכותם לאוטונומיה ומעצם היותם אוכלוסייה שנזקקת, בעל כרחיה, לסיוע דחוף.
- הצעת חוק זו מבקשת לסייע ליוצאים בשאלה בשלושה אופנים: הלוואות לצרכי דיוור, הלוואות לצרכי לימודים וסיוע ברכישת מקצוע.

6.3: חלופה ג': תיקוני חקיקה ממוקדים

הצעת חוק סיוע ליוצאים בשאלה (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017

1. (א) בחוק ביטוח בריאות ממלכתי התשנ"ד-1994, בסעיף 8(א1)(2), בסופו יבוא:

"(3) בסעיף זה –

"יוצא בשאלה" - מי שלימודיו לפי חוק לימוד חובה, התש"ט-1949⁴³ התקיימו במוסד חינוך תרבותי ייחודי המשרת את קבוצת האוכלוסייה החרדית, כהגדרתו בסעיף 1 לחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, התשס"ח-2008⁴⁴, ועזב את החברה החרדית, לפי הגדרות שיקבע השר לשוויון חברתי"

(ב) בחוק ביטוח בריאות ממלכתי התשנ"ד-1994, בסעיף 8(א1)(2)(ג), בסופו יבוא:

"(9) חבר שהוא יוצא בשאלה, למשך תקופה שיקבע השר לשוויון חברתי";

2. בחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995, בסעיף 351(י"א)(ג2), בסופו, יבוא:

"יוצא בשאלה - בעד תקופה שיקבע השר לשוויון חברתי; לעניין זה –

"יוצא בשאלה" - מי שלימודיו לפי חוק לימוד חובה, התש"ט-1949⁴⁵ התקיימו במוסד חינוך תרבותי ייחודי המשרת את קבוצת האוכלוסייה החרדית, כהגדרתו בסעיף 1 לחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, התשס"ח-2008⁴⁶, ועזב את החברה החרדית, לפי הגדרות שיקבע השר לשוויון חברתי"

דברי הסבר

יוצאים בשאלה הם אנשים שעזבו את החברה החרדית ועברו לחיות בחברה החילונית. בעת מעבר זה, היוצאים בשאלה מתמודדים עם קשיים רבים שנובעים מחינוכם במוסדות חרדיים שאינם מלמדים לימודי ליב"ה ומניתוקם מהחברה בה גדלו ושעל ערכיה חונכו.

בין היתר, היוצאים בשאלה מתקשים במציאת תעסוקה וברכישת מקצוע בשל היעדר כישורים בסיסיים שנלמדים במסגרת לימודי ליב"ה והיעדרה של תעודת בגרות. עקב כך, יוצאים בשאלה סובלים מקשיים כלכליים.

מתן הסיוע ליוצאים בשאלה בחוק זה נובע מתוך רצון תועלתני לשלבם בחברה, מרצון לקדם שוויון בין אוכלוסיות שונות, מתוקף זכותם לאוטונומיה ומעצם היותם אוכלוסייה שנוקת, בעל כרחה, לסיוע דחוף.

⁴³ ס"ח התש"ט, עמ' 287.

⁴⁴ ס"ח התשס"ח, עמ' 742.

⁴⁵ ס"ח התש"ט, עמ' 287.

⁴⁶ ס"ח התשס"ח, עמ' 742.

הצעת חוק זו מבקשת לסייע ליוצאים בשאלה להתמודד עם הקשיים שתוארו לעיל באמצעות תיקוני חקיקה שצפויים להקל על הקושי הכלכלי החמור ממנו הם סובלים.

מסמך זה נכתב ע"י: אברהם דל (ראש הצוות), נועם לושינסקי, מאיה ברעם, עידו סלע ומעיין מלכא.
אושר ונבדק ע"י עידן סגר (מנכ"ל הארגון) ותמר עברי (מנהלת אזור בר-אילן).

בברכה,

'עומק' - מרכז לעיצוב מדיניות וחקיקה

